

Література:

1. Ковалев В. В. *Финансы* / В. В. Ковалев. – М. : Велби, Проспект, 2007. – 640 с.
2. Крилов Г. З. *Бюджетный процесс і бюджетний календар у США* / Г. З. Крилов // *Фінанси України*. – 2011. – № 10. – С. 56–59.
3. Матук Ж. *Финансовые системы Франции и других стран* / Ж. Матук. – М. : АО “Финстатинформ”, 2004. – 326 с.
4. *Теорія та практика управління економікою у період соціально-економічних трансформацій* : зб. наук. пр. ДонДУУ / ред. О. С. Поважний. – Донецьк, 2007. – 182 с. – Т. 8. – Вип. 89. – (Сер. “Економіка”).
5. Тер-Минасян Т. *Создание казначейства в странах с переходной экономикой* / Т. Тер-Минасян, П. Паренте, П. Мартинес-Мендес // *Международный валютный фонд*, 1995. – 63 с.
6. Юрій С. І. *Казначейська система* : [підруч.] / С. І. Юрій, В. І. Стоян, М. Й. Мац. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2009 – 394 с.
7. *The green book. Appraisal and Evaluation in Central Government. Treasury Guidance* : London TSO. – Режим доступу : http://www.hm-treasury.gov.uk/d/green_book_complete.pdf.

Надійшла до редколегії 20.01.2012 р.

УДК:354.327 (371)

В. І. ТКАЧЕНКО

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ:
ДОСВІД КРАЇН БАЛТІЇ**

Розглянуто особливості та проблемні питання у процесі становлення і розвитку системи управління освітою на прикладі досвіду країн Балтії. Визначено напрямки подальшого розвитку освітньої політики в Україні.

Ключові слова: державна освітня політика, європейський вибір, державне управління.

The article is focused to discuss European education policy and development problems of education management: the experience of Baltic countries. The basic directions of the further development of education policy in Ukraine have been designated.

Key words: education policy, European choice, public administration.

На сучасному етапі приклад європейських країн є актуальним не тільки з точки зору економічної інтеграції. Для вчених, педагогів, експертів у сфері освіти усього світу набувають великого значення ведення освітньої політики систем держав

Європейського Союзу, а також охоплення країн та підтримання ними Болонського процесу. Велику цінність має вклад Ради Європи в розробку документів, які мають безпосереднє відношення до освітньої політики.

Передумовами вступу Литви, Латвії та Естонії до Європейського Союзу були економічні, соціальні та політичні зміни, які відбувалися всередині цих країн. Участь цих республік в організаціях регіонального та міжнародного співробітництва, а саме Балтійській Асамблеї, Раді держав Балтійського моря, Північній Раді, Організації з Безпеки та Співробітництва в Європі, Раді Європи, стала важливою передумовою євроінтеграції. Виконання всіх критеріїв членства в ЄС виявилось досить складним завданням. Пріоритетним був процес адаптації законодавчої бази держав Балтії до правового доробку ЄС, важливу роль відіграли політичні мотиви та економічна зацікавленість у ЄС.

Аналіз основних результатів набуття повноправного членства країнами Балтії в ЄС та ставлення мешканців став однією з найважливіших складових у проведенні даного дослідження.

У цілому європейська інтеграція для зазначених країн виступила важливим стимулом для розвитку освітньої галузі, позитивно вплинула на розвиток інфраструктури. Відношення мешканців до цього процесу було переважно схвальним.

Досвід, набутий Латвією, Литвою та Естонією, багато в чому може бути корисним для України, яка, у свою чергу, неодноразово проголошувала про наміри вступу до ЄС.

Дослідженню особливостей формування освітнього простору і освітнього середовища країн Балтії, пов'язаних з процесом реінтеграції, з одного боку, (розпад Радянського Союзу) та інтеграції – з іншого (глобалізація), за останні роки починає приділятися все більше і більше уваги.

Програмами Європейського Союзу визначено, що освіта та професійне навчання є життєво важливими для розвитку сучасного суспільства й економіки. Стратегія розвитку Європейського Союзу наголошує на необхідності налагодження співпраці між усіма країнами в цьому напрямку, а також обміну знаннями між ними [1].

Освіта є пріоритетним напрямом для всіх урядів країн – членів ЄС, утім системи освіти в цих країнах різняться. На європейському рівні освіта не регулюється “єдиною європейською політикою”: відповідальність за зміст та організацію навчального процесу несуть самі країни – члени ЄС, а Європейська комісія відіграє лише допоміжну роль: надання освіти загальноєвропейського масштабу, сприяння підвищенню якості освіти і розвитку системи безперервного навчання.

Реформам у сфері освіти приділяється велика увага серед країн-учасниць ЄС, які є запорукою успішного переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях і суспільства, зосередженого на розвитку людських ресурсів, до економічної конкурентоспроможності та соціально-політичної стабільності. ЄС визначив три основні напрями структурного реформування національних систем вищої освіти: навчальні програми, управління, фінансування. У рамках програм зовнішньої

допомоги Європейський Союз здійснює цілу низку заходів у сфері освіти, які доповнюють внутрішні програми ЄС і мають за мету:

- надання підтримки країнам-партнерам у сфері реформування вищої освіти;
- популяризація суспільних цінностей і більш глибоке порозуміння між людьми та культурами;
- розвиток ЄС як світового центру вдосконалення освіти та підготовки, що сприятиме процвітанню Європи та економічному зростанню;
- поліпшення якості послуг і людських ресурсів в ЄС через спільне навчання та обмін досвідом [1].

Метою статті є визначення критеріїв і особливостей системи управління освітою у країнах Балтії та основних завдань розвитку для національної системи освіти.

Пріоритетом освіти європейського виміру є поширення комплексних знань про Європу, які необхідні на сучасному етапі кожному громадянину країн – членів ЄС для існування в європейському співтоваристві.

Світова спільнота на порозі XXI ст. переживає інтенсивний розвиток інтеграційних процесів постіндустріального суспільства, які потребують відповідних форм регіональної політичної та економічної організації. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства, а також активних дій відповідно до власних переконань і цінностей.

Потрібно врахувати особливі умови демократичного суспільства, якими є громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, толерантності, вміння знаходити компроміс. Розвиток сучасного суспільства вимагає від громадян критичного і незалежного мислення, розуміння необхідності дотримання закону, знання своїх прав та обов'язків.

Європейські країни на шляху до становлення демократичного суспільства пройшли низку інтеграційних процесів, які мали вплив і на освітню галузь також. У більшості європейських держав розроблено спеціальні навчальні курси та створено різноманітні навчальні підручники і посібники, діють науково-методичні центри, налагоджено відповідну підготовку вчителів для полегшення та сприяння щодо здійснення регіональної європейської інтеграції.

Національна освіта будь-якої країни має дуалістичний характер і полягає, з одного боку, у збереженні доброго, міцного коріння національної культури, з іншого – в адекватному оновленні, спрямованому на підготовку особистості до життя в динамічному, взаємозалежному світі [2]. Відповідно до пріоритетів освітньої політики Європейського Союзу, а саме оновлення стандартів змісту освіти національних компонентів з урахуванням тенденцій європейського і світового розвитку освіти, відбувається ґрунтовне реформування сучасної системи управління освітою у країнах Балтії.

Сучасний вимір освітньої галузі має сприяти розвитку демократичної культури, формуванню необхідних для проживання в європейському співтоваристві компетентностей, політико-правових і соціально-економічних знань. Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватись до життя і

навчання у різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здібними, здатними до комунікації і захисту своїх прав.

Для практичної реалізації стратегічного курсу країн Балтії на європейську інтеграцію необхідно поширювати в суспільстві просвітницьку діяльність, продовжувати створювати відповідні освітні проекти і програми, розробляти і запроваджувати в навчальних закладах навчальні курси щодо європеїзації національної освіти, який підготує молоде покоління до повноцінного існування в європейському просторі.

Ураховуючи аналіз досліджень учених і практичних висновків експертів, можна зробити висновки, що кожна з країн Балтії трактує по-різному свій вступ до Європейського Союзу, враховуючи не тільки позитивні наслідки, але і негативні. Статистичні дослідження суспільної думки Литви, Латвії, Естонії протягом перших років вступу до Європейського Союзу показали, що з трьох країн Балтії найбільший оптимізм у відношенні до ЄС і пов'язаних з ним економічних, соціальних і політичних питань проявляють громадяни Литви. Громадяни Естонії виявилися трохи стриманішими за литовців у ставленні до ЄС, а ось населення Латвії проявило достатній песимізм у цьому питанні. Відчутні зміни відбулися в країнах Балтії за весь період членства в ЄС. На сьогодні кожен четвертий економічно активний громадянин Латвії у віці від 18 до 55 років вважає, що Латвія, навпаки, скоріше отримала від членства в ЄС, а не втратила, про що свідчать результати опитування проведеного агентством TNS Latvia і телеканалом LNT [3].

Основними критеріями для визначення особливостей системи управління освітою країн Балтії є: суб'єкт формування освітньої політики, ступінь збереження національних традицій в освіті, орієнтованість на процеси децентралізації управління освітою, фінансування системи освіти, роль громадських організацій в системі управління освітою, транскордонне співробітництво у галузі освіти, вплив комп'ютерних технологій на освітню галузь, мовний аспект для розвитку освіти.

Характеризуючи особливості розвитку систем управління освітою країн Балтії та вплив на них основних етапів управлінського процесу, можна виділити таке:

1. Державну політику в галузі освіти визначає Парламент, Президент держави відповідно до Конституції, і реалізується вона органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Законодавче визначення нової національної політики та механізмів державного управління в освіті забезпечує система національного освітнього законодавства.

2. Проходячи складний шлях до демократизації суспільства, де велику роль відіграє становлення науки та освіти країн Балтії, ментальність підростаючого покоління, його роль у становленні молоді держави має вагомий вплив на державу. Необхідно взяти до уваги досвід європейських країн, які у своєму становленні побачили і пріоритети, і недоліки тієї чи іншої системи освіти. Децентралізації управління системою освіти відіграє важливу роль в управлінському процесі. Система освіти кожного регіону схожа з іншим, відображає релігію, історію та культуру цього регіону. Досвід європейських країн з централізованою системою освіти має позитивні результати у прийнятті управлінський рішень, керування навчальними закладами, вибором навчальних загальнодержавних чи місцевих програм.

3. Процес децентралізації системи управління освітою та розширення автономії навчальних закладів відбувався одночасно зі створенням потужної загальнонаціональної системи контролю і оцінки якості. Визначальними рисами такої системи повинні бути громадсько-державний характер здійснення акредитації відповідними фахівцями та державно-громадський контроль за діяльністю акредитаційних структур. В управлінні освітою на всіх її рівнях важливу роль відіграють органи громадського самоврядування, батьківська громадськість, студентські об'єднання. Перевага надається державно-громадського механізму регулювання освітньої політики, вироблення стратегії розвитку сфери освіти. Реформаторським зусиллям у даному напрямку надається перевага послідовності та комплексності. Особлива увага приділяється запровадженню діяльності загальних зборів та конференцій за участю громадськості. Важливим є постійна взаємодія органів громадського самоврядування та органів державної влади, участь громадськості у виробленні державної політики щодо розвитку освітньої галузі.

4. Валовий внутрішній продукт на одного жителя визначає вимір процвітання країни та спроможність її фінансувати освітні програми. Більш розвинуті країни можуть інвестувати абсолютно більше ресурсів в освіту при тому самому відсотку ВВП. Менш багаті країни мають витратити вищий їх відсоток ВВП, що припадає на одного жителя, щоб досягти одного такого самого рівня освітніх видатків. Вони мають також витратити більший відсоток на інші потреби, і таким чином, освіта змушена змагатися за частку обмежених ресурсів. Найважливіше політичне рішення, яке кожна країна повинна приймати в сфері фінансування освіти, стосується частки повних національних ресурсів, що виділяються на освітню діяльність. Тісно пов'язаним з цим завданням є розподіл фінансових джерел щодо різних рівнів освіти. Інший вибір стосується частки, що має бути спрямована в освіту через державний сектор.

5. Досить помітний відгук країн на світову тенденцію демократизації та децентралізації в більшості секторів, зокрема, освітньому, який відзначається високою чутливістю до загалом позитивного явища “усупільнення” навчальних закладів, простежується залучення до їхньої діяльності й місцевої громади – батьків учнів і студентів, промисловців, фахівців різних профілів підготовки. Прикладом прояву цієї тенденції є розширення повноважень так званих академій, а також поліпшення державної підтримки професійних об'єднань. Зміцнення автономії університетів відбувається шляхом розвитку договірних відносин між державною владою і вищими навчальними закладами, сприяння транскордонному співробітництву в галузі освіти.

6. Уведення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, доступних кваліфікацій, сприятиме підвищення інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти, залучення більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Окрім істотного розвитку мобільності студентів, важливим є питання розширення мобільності викладацького колективу для взаємного збагачення зарубіжним досвідом. Важливим для цього завдання є зміна національних законодавчих актів у сфері працевлаштування іноземців.

7. Швидкий розвиток комп'ютерних технологій спричинив помітний вплив на внутрішнє життя кожної країни. Навчання за допомогою сучасних технічних засобів

стає все більш популярним способом здобування освіти. Мільйони людей у світі можуть залучитися до досягнень людства в усіх сферах пізнання завдяки дистанційній освіті – технології навчання XXI ст., що використовує новітні інформаційні і телекомунікаційні засоби. Активізація та консолідація державних зусиль з використання новітніх комп'ютерних технологій спричиняє розвитку важливого елементу управлінського процесу, такого як електронний уряд. Освітня система теж не виняток у цьому процесі. Для активної участі громадян у процесі формування електронного уряду держава має забезпечити широкий доступ населення до інформаційно-комунікативних технологій, розвиваючи комп'ютерну освіту і підвищуючи рівень доступності нових технологій.

8. Упровадження мовної політики відбувається з урахуванням потреб національних меншин та наголошуючи на важливості використання саме у навчальних закладах національних мов країн Балтії. Важливе місце в регулюванні мовної політики держав відіграє вивчення мов Європейського Союзу. Беручи до уваги історичний розвиток, вагомий вплив на освітню політику держав має використання російської мови в навчальному процесі.

Співробітництво з Європейськими партнерами в рамках Болонського процесу має вагомий вплив на освітню систему освіти України. Основним завданням і пріоритетом є спільний розвиток гнучкої системи освіти із збереженням національних надбань і залученням кращого Європейського досвіду, розробка єдиних критеріїв і стандартів у цій галузі. Це забезпечить різноманітність можливостей для повноцінного розвитку, створення гнучких критеріїв кваліфікацій і систем із забезпечення якості освіти та зміцнення співробітництва між зацікавленими сторонами.

Аналізуючи кожен із виділених критеріїв системи управління освітою з метою реалізації європейського вибору освітньої політики для України, можна зробити висновок про їх важливість на певному етапі розвитку освітньої галузі. Упровадження кроків щодо вдосконалення системи управління освітою в Україні має відбуватися з урахуванням національних особливостей. Оновлення форм і методів освіти має відбуватися відповідно до вимог часу, нових освітніх стандартів та враховуючи вимоги ринку праці.

За допомогою пілотних проєктів у галузі освіти виявлено очевидні переваги використання інтернет-технологій, труднощі у використанні електронних технологій призводять до отримання досвіду з метою поліпшення якості дистанційного навчання в майбутньому і дозволяють застосовувати отримані навички та знання в наступних довготривалих проєктах. У рамках експериментального проєкту електронні технології будуть випробувані і оцінені з метою розробки методів для використання в майбутньому.

Необхідним елементом європейської інтеграції є формування поняття європейського виміру за рахунок трансляції основних ідей та цінностей європейського суспільства. Упровадження нових інтерактивних форм навчання, інформаційних та комунікативних технологій, створення умов для розвитку життєстверджувальної особистості: на сучасному етапі розвитку України на шляху до європейської співдружності.

Література:

1. Європейський Союз – Україна: співробітництво у сфері вищої освіти // Представництво ЄС в Україні. – 2011. – 28 с. – Режим доступу : http://ceas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/education_eu-ukraine_uk.pdf.
2. Завадський В. М. Європейський досвід освіти: Балтійський варіант // Тенденції та перспективи сучасної університетської освіти : матеріали наук.-метод. конф. ДНУ ; за ред. акад. НАН України В. П. Шевченка / В. М. Завадський. – Донецьк : Юго-Восток, 2006. – С. 199–201.
3. <http://www.rus.DELFI.lv>.

Надійшла до редколегії 12.10.2011 р.

УДК 35:061.1

Л. В. ХАШИЦВА

GOVERNANCE ЯК ПОСТМОДЕРНА ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ: ДОСВІД ЄС

Проаналізовано особливості організації та функціонування європейського політико-адміністративного простору на основі концепту governance.

Ключові слова: врядування, Європейський Союз, європейський політико-адміністративний простір, мультисуб'єктність, мультирівневість.

The article is devoted to the analysis of features of the European political and administrative space organization and functioning on the base of the Governance concept.

Key words: governance, European Union, European political and administrative space, multi-actors, multi-levels.

Європейський Союз – досить нетипова політична організація. В якості ілюстрації до цього твердження можна навести слова Жака Делора, який неодноразово порівнював ЄС з “невпізнаним політичним об’єктом”. Ще далі йдуть у своїх характеристиках відомі європейські політологи Марк Абель та Ірен Бельє, що в публікаціях, присвячених питанням європейської інтеграції, не вагаючись, користуються терміном “євросоюзні дивацтва” (фр. *bizarrerie communautaire*) [1]. За потреби можна легко продовжити перелік висловлювань, що підкреслюють комплексність та оригінальність побудови європейського політико-адміністративного простору. Однак зупинимось на цьому, наголосивши натомість, що особлива європейська політична система є результатом п’ятдесятирічних зусиль провідних європейських політиків, результатом бурхливих політичних дискусій і компромісів.

З моменту свого створення й дотепер ЄС продовжує постійно розвиватись, але за винятком знакових подій (уведення євро в 2002 р., національні референдуми в країнах ЄС) європейські новини досить часто залишаються поза увагою засобів